

<https://doi.org/10.34142/23129387.2022.67.15>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-6517-0858

ORCID 0000-0002-8988-2841

КОМУНІКАТИВНА КРЕАТИВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗВО: КОРЕЛЯТИ І ЗАСОБИ РОЗВИТКУ

Анетта В. Крижановська^{1ABCD E}, Анастасія В. Антошків^{2ABCD E}

*аспіранти кафедри психології і соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Україна*

1 - E-mail: kryzanovska.anetta@gmail.com

2 - E-mail: a.antoshkiv21@gmail.com

Актуальність дослідження. *Комунікативна креативність викладача ЗВО традиційно розглядається як його професійно важлива здатність, проте у сучасній українській методології наявний певний брак досліджень, присвячених психодіагностиці та засобам розвитку комунікативної креативності.*

Мета дослідження – *виявити психологічні кореляти комунікативної креативності викладача ЗВО та описати ключові засоби її розвитку.*

Методи і вибірка досліджуваних. *Задля реалізації поставленої мети дослідження використано наступний комплекс діагностичних методик-опитувальників: тест-опитувальник комунікативної креативності О. П. Саннікової і Р. В. Белоусової (2001), методику визначення соціальної креативності особистості А.В. Батаршева (2005), методику діагностики комунікативних і організаційських схильностей (КОС-2) В. В. Синявського і Б. О. Федоришина (Фетискин та ін., 2002).*

Вибірку досліджуваних склали 45 викладачів Західноукраїнського національного університету, педагогічний стаж яких варіюється у межах від 1 до 35 років.

Результати. У статті висвітлено результати кореляційного аналізу показників комунікативної креативності викладачів із соціальною креативністю, соціальним інтелектом та комунікативними та організаторськими здатностями та схильностями.

Висновки. Виявлено низку позитивних кореляцій, найбільш значущими з яких є зв'язок комунікативної компетентності із соціальною креативністю, маніпулятивності із соціальним інтелектом, легкості із комунікативними та організаторськими здатностями.

У статті наведено приклади вправ та ігор тренінгу комунікативної креативності для викладачів ЗВО.

Ключові слова: комунікативна креативність, соціальна креативність, соціальний інтелект, комунікативні та організаторські здатності та схильності, тренінг комунікативної креативності.

Communicative Creativity of the Teacher of the higher educational institution (HEI): correlations and means of development

Annette V. Kryzhanovskaya^{1ABCDE}, **Anastasia V. Antoshkiv**^{2ABCDE}

*graduate students of Department of Psychology and Social Work,
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine*

1 - E-mail: kryzhanovska.anetta@gmail.com

2 - E-mail: a.antoshkiv21@gmail.com

Relevance of research. The communicative creativity of the higher educational institution (HEI) teacher is traditionally regarded as his professionally important ability, but in modern Ukrainian methodology there is a lack of research on psychodiagnostics and means of development of communicative creativity. The purpose of the study is to identify the psychological correlation of the communicative creativity of the teacher of the HEI and to describe the key means of its development.

Methods and research sample. The following complex of diagnostic techniques-inquirors was used to realize this purpose of the study: a test-inquisitor of communicative creativity OP Sannikova and RV Belousova (2001), the method of determining the social creativity of A.V. Batarshева (2005), the method of diagnosis of communicative and organizational

inclinations (COI-2) VV Sinyavsky and BO Fedorishin (Fetiskin et al., 2002). The sample of the studied was 45 teachers of Western Ukrainian National University, whose pedagogical experience varies from 1 to 35 years.

Results. The article highlights the results of correlation analysis of indicators of communicative creativity of teachers with social creativity, social intelligence and communicative and organizational abilities and inclinations.

Conclusions. A number of positive correlations have been identified, the most significant of which are the connection of communicative competence with social creativity, manipulative with social intelligence, ease with communicative and organizing abilities. The article provides examples of exercises and games of training of communicative creativity for teachers of the ZNO.

***Keywords:** communicative creativity, social creativity, social intelligence, communicative and organizational abilities and inclinations, training of communicative creativity.*

Вступ. Комунікативна креативність викладача ЗВО традиційно розглядається як його професійно важлива здатність, проте у сучасній українській методології наявний певний брак досліджень, присвячених психодіагностиці та засобам розвитку комунікативної креативності.

Мета дослідження – виявити психологічні кореляти комунікативної креативності викладача ЗВО та описати ключові засоби її розвитку.

Методи і вибірка досліджуваних. Задля реалізації поставленої мети дослідження використано наступний комплекс діагностичних методик-опитувальників: тест-опитувальник комунікативної креативності О. П. Саннікової і Р. В. Белоусової (2001), методику визначення соціальної креативності особистості А.В. Батаршева (2005), методику діагностики комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2) В. В. Синявського і Б. О. Федоришина (Фетискин та ін., 2002).

Вибірку досліджуваних склали 45 викладачів Західноукраїнського національного університету, педагогічний стаж яких варіюється у межах від 1 до 35 років.

Результати. Із таблиці 1 видно, що такі показники комунікативної компетентності, як легкість, здатність до самопрезентації, експресивність та комунікативна компетентність позитивно корелюють із соціальною креативністю.

Таблиця 1

Кореляції комунікативної та соціальної креативності

Показники комунікативної креативності	Показники соціальної креативності
Легкість	0,40
Самопрезентація	0,25
Незалежність	-
Конфліктність	-
Емоційна стійкість	-
Маніпулятивність	-
Експресивність	0,21
Комунікативна компетентність	0,37

Виявлено низку зв'язків комунікативної компетентності із соціальним інтелектом (таблиця 2).

Таблиця 2

Кореляції комунікативної креативності та соціального інтелекту

Показники комунікативної креативності	Субтест 1	Субтест 2	Субтест 3	Субтест 4	Заг. показник
Легкість	-	-	0,29	-	0,26
Самопрезентація	-	-	-	-	0,21
Незалежність	-	0,21	-	-	-
Конфліктність	-	-0,29	-	-0,26	-0,33
Емоційна стійкість	-	-	-	-	-
Маніпулятивність	0,37	-	-	0,30	0,36
Експресивність	-	-	-	0,26	0,21
Комунікативна компетентність	-	-	-	-	-

Здатність до прогнозування наслідків поведінки позитивно пов'язана із маніпулятивністю. Здатність розуміти невербальні прояви у спілкуванні позитивно корелює із незалежністю та емоційною стійкістю, негативно – із конфліктністю. Здатність до розуміння вербальної експресії позитивно пов'язана із легкістю комунікативної креативності.

Здатність розпізнавати структуру міжособистісних ситуацій у динаміці негативно корелює із конфліктністю, позитивно – із маніпулятивністю та експресивністю.

Визначено позитивні кореляції комунікативних схильностей та показників легкості, емоційної стійкості, експресивності та комунікативної компетентності, а також позитивні зв'язки організаторських схильностей із легкістю та комунікативною компетентністю (таблиця 3).

Таблиця 3

**Кореляції комунікативної креативності та
комунікативних і організаційних нахилів**

Показники комунікативної креативності	Рівень комунікативних схильностей	Рівень організаційних схильностей
Легкість	0,77	0,37
Самопрезентація	-	-
Незалежність	-	-
Конфліктність	-	-
Емоційна стійкість	0,43	-
Маніпулятивність	-	-
Експресивність	0,26	-
Комунікативна компетентність	0,31	0,24

З метою розвитку комунікативної креативності був створений відповідний тренінг, що містив такі вправи та ігри.

Кубики Історій Попі (Rorys Story Cubes original) – це набір з дев'яти кубиків, на кожній грані яких є оригінальний малюнок. Таким чином, набір кубиків є стимульним матеріалом з 54 малюнків, що не повторюються.

Найпростішою вправою для розвитку вербальної креативності із застосуванням кубиків є «Історія по колу»: учасники розташовуються у коло, перший учасник має кинути кубик і почати історію, аналізуючи асоціації, які виникли в нього від малюнка. За годинниковою стрілкою по колу групова розповідь-казка продовжується: другий учасник може взяти той самий чи інший кубик з набору кубиків Рорі (чи будь-якого іншого авторського набору кубиків) та продовжити вигадувати історію. Історія продовжується до завершення першого циклу висловлювань (одне коло учасників) чи доки хтось з учасників сам не підведе підсумок і завершить історію «хеппі-ендом».

Допоміжними матеріалами на заняттях тренінгу з розвитку вербальної креативності є також метафоричні асоціативні картки. Сьогодні існує чимало колод карток різної тематики, призначення та з різною мірою абстрактності малюнків.

Відповідно до завдань тренінгу та контингенту учасників тренер можна зробити вибір на користь тієї чи іншої колоди. Так, наприклад, у роботі з молодшими школярами нами була застосована колода «Морена» (Morena), яка містить 88 карт-картинок і 22 карти зі слідами на піску. Призначення колоди - показати сучасній людині західної цивілізації прості способи стати щасливим і задоволеним своїм життям. Щоб намалювати цю колоду художник Валде Мар де Андраде е Силва жив зі справжніми аборигенами тропічного лісу, замальовуючи їх світ протягом декількох місяців. Зображення персонажів на малюнках виконані у наївному стилі, зрозумілому усім клієнтам незалежно від віку та факторів культурної приналежності.

Прикладом вправи у груповій роботі під час тренінгу комунікативної креативності є схожа на попередню. Учасники розташовуються у колі. Перший учасник витягує картку з колоди і дивлячись на картку, аналізуючи малюнок, зображений на ній, починає розповідь. Наступний учасник продовжує розповідь-казку. Історія складається у певний логічний ланцюжок, завершується або тренером, або останнім учасником у колі.

Вправа «Що ти про це думаєш?» (Фоменко&Саврасов, 2021). Учасники утворюють умовний квадрат, кожна сторона якого представлена рівною кількістю учасників. Отже, усі учасники поділені на чотири команди. Тренер кидає м'яч учаснику першої команди і той, має швидко відповісти на питання і кинути м'яч далі, учаснику команди-суперника. Слід намагатись кидати м'яч таким чином, щоб кожний учасник хоча б два рази отримав м'яч. Тренер спостерігає за швидкістю реакцій учасників різних команд і у результаті заохочує ту команду, яка надавала найбільш швидкі та оригінальні відповіді, а також ту команду, яка ставила найбільш оригінальні і складні питання.

Тренер може навести низку питань-прикладів: Як бути, якщо неможна, та дуже хочеться? Як стати щасливим? Що краще: висока зарплата чи улюблена робота? Добро має бути з кулаками?

Вправа «Пропущені слова» (Фоменко&Саврасов, 2021).

Учасники мають виконати протягом хвилин письмові завдання, в яких їм слід найбільш оригінальним способом доповнити пропуски у реченнях.

Наприклад:

«Будь ласка, не жмакайте _____, тому що _____».

«Користуватися _____ заборонено, оскільки _____».

«Не говоріть гучно у _____, тому що _____».

«Не чіпайте _____, а то _____».

«Будь ласка, звільніть _____, щоб _____».

Оцінюється швидкість, оригінальність, метафоричність, використання гумору у реченнях.

Вправа «Допиши розповідь» (Фоменко&Саврасов, 2021).

Учасники мають написати невеличку розповідь, есе чи оповідання на задану тему, доповнюючи початкове реченні. Час на виконання – 15 хвилин. Вправа проводиться в індивідуальній формі.

Приклади початкових речень:

«Одного разу я прийшов додому і побачив, що двері моєї квартири відкриті.

_____».

«Якщо б в мене лишилось 500 гривень до зарплати, яка буде через тиждень,

то _____».

«Якщо б я мав можливість провести відпустку де завгодно, то _____».

«Якщо б я мав можливість прожити життя у будь-яку епоху, то це була б _____».

«Якщо б я мав можливість отримати будь-який талант, то _____».

Оцінюється швидкість, оригінальність, метафоричність, використання гумору в письмових творах.

Вправа «Слоган» (Фоменко&Саврасов, 2021).

Учасникам, об'єднаним в підгрупи по 4 - 5 осіб, пропонують придумати і записати слоган для реклами товару. Час роботи 15 - 20 хв. Учасникам пропонується слідувати етапам творчого процесу: перші 5 - 7 хвилин витратити на висування ідей і їх фіксацію (у вигляді словесних описів, речень) без критичної оцінки, потім приділити час оцінці висунутих ідей і вибору найбільш цікавої з них, а потім - деталізації обраної ідеї і її втілення у вигляді завершеного рекламного висловлювання. Після цього кожна з команд призоводить презентацію свого слогану.

Вправа «Розповідь» (Фоменко&Саврасов, 2021). Учасники протягом 15 хвилин мають написати розповідь на задану тему. Вправа проводиться в індивідуальній формі. Учасники зачитують розповіді на задані теми. Підводиться підсумок про найбільш креативні оповідання через аналіз використаних метафор, аналогій, нетривіальність тематики, використання гумору тощо. Теми для розповіді на вибір: 1. Напишіть розповідь про синій предмет; 2. Напишіть розповідь про таємне життя побутової техніки; 3. Напишіть розповідь про те, куди ви йдете, коли хочете відпочити; 4. Напишіть розповідь, яка

починається зі слів: «Одного разу в мене була можливість ...але я її втратив». 5. Напишіть листа собі 10-річному; 6. Напишіть розповідь про найлегше рішення, яке ви приймали; 7. Напишіть розповідь про найнудніший день у вашому житті; 8. Напишіть розповідь на тему «Якщо б я міг змінити щось, я ...» 9. Напишіть про вчинки, які ви ніколи не здійснили; 10. Напишіть монолог щойно зрізаної квітки.

Вправа «Перерахування рис, які не підходять до заданої професії» (Фоменко&Саврасов, 2021).

В залежності від фаху учасників тренінгу тренером створюється список професій і різних видів трудової діяльності. Учасники (капітан команди) навмання обирає одну професію (можна тягнути всліпу стрічку з написом професії, або назвати номер у списку від 1 до 10 тощо). Далі протягом 10 хвилин учасники мають назвати якомога більше рис, які є небажаними або навіть шкідливими для реалізації даної професії.

Впровадження вправи може бути у різних формах:

1) Індивідуальна форма. Учасники самостійно визначають список рис. Далі учасники по черзі називають риси, викреслюючи ті, які були є у списках інших учасників. Така процедура дозволить визначити переможця у групі, а тренер, фіксуючи за учасниками риси на фліпчарті, може зробити висновок про продуктивність дивергентного мислення учасників.

2) Групова робота. Проводиться мозковий штурм. Підводяться підсумки. Відбувається рефлексія труднощів продукування ідей. 3) Командна форма. Учасники діляться на дві команди. Після 10 хвилин роботи підбиваються підсумки стосовно того, в якій команді було названо більше ідей.

Список творчих професій в алфавітному порядку: актор, артист балету, артист цирку, архітектор, блогер, вайнер, декоратор, дизайнер, диригент, ді-джей, журналіст, звукорежисер, кінооператор, композитор, конференсьє, концертмейстер, критик, модельєр, музикант, письменник, поет, продюсер, радіоведучий, режисер монтажу, режисер, скульптор,

співак, стиліст, стендап-комік, сценарист, телеведучий, флорист, фотограф, хореограф, хормейстер, художник, ювелір.

Висновки. У статті висвітлено результати кореляційного аналізу показників комунікативної креативності викладачів із соціальною креативністю, соціальним інтелектом та комунікативними та організаторськими здатностями та схильностями. Виявлено низку позитивних кореляцій, найбільш значущими з яких є зв'язок комунікативної компетентності із соціальною креативністю, маніпулятивності із соціальним інтелектом, легкості із комунікативними та організаторськими здатностями.

У статті наведено приклади вправ та ігор тренінгу комунікативної креативності для викладачів ЗВО, ефективність якого буде проаналізована у наступних публікаціях.

Література:

Батаршев А. В. (2005). Психодиагностика в управлении : практическое руководство.

Санникова О. П., Белоусова Р. В. (2001). Оценка показателей коммуникативной креативности с помощью оригинальной методики. *Наука і освіта*. 6. 52-54.

Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. (2002). Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп.

Фоменко К.І., Саврасов М.В. (2021). Психотехнології розвитку креативності: майстерня тренера. Х.: Діса-плюс.

Шрагіна Л. І. (2010). Технологія розвитку креативності. К.: Шк. Світ.

Оригінальний рукопис отриманий 14 серпня 2022 року

Стаття прийнята до друку 21 вересня 2022 року